

**PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KAR**

**JÉZUS ÉS MOHAMED SZEMÉLYE
A KERESZTÉNY-ISZLÁM PÁRBESZÉDBEN**

PhD. tézisek

KÉSZÍTETTE: NOVÁK ISTVÁN

KONZULENS: DR. KRÁNITZ MIHÁLY

BUDAPEST, 2010

E dolgozatban a teológia egy olyan területét vizsgáljuk, amely a II. Vatikáni Zsinat óta különösképpen is fontos nekünk, keresztényeknek. Nevezetesen a vallásközi párbeszédet, annak az iszlám vallással való dialógusát kutatjuk. Munkánk során arra teszünk kísérletet, hogy Jézus és Mohamed személyén keresztül bemutassuk a párbeszéd *egy lehetséges* formáját.

Reméljük, hogy munkánkból kiderül, hogy nem lehetetlen a párbeszéd a vallások között, de nem is olyan egyértelmű, mint amilyennek gondoltuk. A szinkretizmus, vagy épp a másik hitének lebecsülése vagy megvetése mindig megkísértett bennünket. Azonban a dolgozat bemutatja azt számtalan közös kapcsolódási pontot, ahol egymásra találhatunk és megérthetjük a másikat.

Sok elért eredmény van már, de az igazi eredmény, a kölcsönös megértésen alapuló megbékélés még várat magára. Reméljük, hogy a vallások képviselői rádöbbennek arra, hogy az utolsó órában vagyunk, nem érünk rá a várakozásra, el kell kezdeni, újra kell kezdeni, folytatni kell, és nem szabad abbahagyni azt, amit a zsinat elindított.

1. Látjuk a dolgozat első fejezetében, hogy a *jézusi családrajz* sok olyan pontot bevezet a dialógusba, amelyre szükséges odafigyelnünk. Ilyen a családszeretet, amelyet hangoztathatunk mind a muzulmán, mind az iszlám hívő előtt. Itt elsősorban a két vallás által megélt közösség centrikusságot akarjuk ábrázolni, mint a párbeszéd lehetséges útját, egy lehetséges beszélgetési pontot.

Tézisünk tehát e pontban így foglалható össze: a párbeszéd alapja a Szentírás Jézusa; az ő hiteles bemutatása elengedhetetlen. Akik más kiindulópontot választanak, ott követik el a hibát, hogy egyrészt elfelejtik a párbeszéd valódi célját, másrészt elfelejtik azt, hogy a párbeszéd nem lehet sem a szinkretizmus, sem a vallási közömbösség előmozdítása. Mi Jézus nélkül nem tudunk párbeszédet kezdeni, de ehhez a párbeszédhez nekünk olyan Jézusunk van, akit bárhonnán is nézünk, maga is a párbeszédet akarja.

Állításunk másik része: azt a Jézust tudjuk bemutatni, akit mi, hívő teológusok a Bibliából megismertünk, de mindig úgy kell bemutatnunk, hogy azzal ne torzítsuk el a valódi, egyházhoz való hűségünket kimutató Jézus-képet.

Továbbá ki kell emelni az első emberpár és Ábrahám szerepét a találkozás sikeressége érdekében. Mi keresztények, zsidók és muszlimok együtt tartozunk a nagy emberi családhoz, a monoteista nagy vallások csoportjába és nem utolsó

sorban, mindannyian Ábrahámot, mint Ősapát, közös ősnek tartjuk, hiszen az ide való tartózkodás érthető, elfogadható és bámulatosan szép világba vezet el bennünket, éppen az ábrahámi hit megnyilvánulása által. A párbeszédben mi a Biblia és a szükséges hagyomány ismereteit kell, hogy használjuk, viszont iszlám részről a Korán az alap. A Korán mellett lévő hagyományok színes világa, megszámlálhatatlan mennyisége és minősége miatt kevésbé, vagy egyáltalán nem használható fel.

2. Az első fejezet második pontja utal arra, hogy milyen megközelítésben láthatja az iszlám vallásban nevelkedett hívő Jézus személyét, ha csak a Koránból ismeri. Megállapíthatjuk, hogy bámulatosan sokat elárul Jézusról a Korán, de csak mint „jó embert”, mint prófétát, csodatevőt, szent embert ábrázolja, így a mi krisztológiai megközelítésünk nem igazán adhat okot a párbeszédre. Ugyanakkor az is fontos, hogy emiatt nem szabad megállni, hiszen a lehetséges, összekötő „Krisztus-címeket” is fel lehet használni a jézusi mű népszerűsítésére. Összefoglalva azt kell megállapítanunk, hogy kimeríthetetlen azon koráni sorok és gondolatok száma, amelyek Jézust mutatják be. A jézusi bemutatás pedig abban segít bennünket, hogy a párbeszéd során ne essünk kétségbe, és a jézusi küldetésből, a jézusi jelenlétből, amely mindkét szent könyvben megjelenik, tudjunk lehetőséget találni a további párbeszédhez.
3. Az első fejezet harmadik pontjának eredménye az, hogy Jézust, mint a párbeszéd alapját mutatjuk be. A bemutatott Jézus lehet a párbeszéd alapja e tézisünk szerint. Így láthatjuk, hogy a krisztusi tanítás, illetve a Krisztusról szóló sokrétű tanítás remek lehetőséget kínál arra, hogy mindenki számára érthetővé tegyük Jézus szerepének központiságát a dialógusban. Nem felejtethetjük el, hogy a párbeszédben a „keresztény” Jézus-fogalommal érvelhetünk, de a muzulmáni megközelítés segítségével együtt. Itt tehát először is tisztázzuk a *szerep* szó jelentését és értelmezzük azt, majd Jézust, mint *prófétát, csodatevőt* és *gyermeket* mutatjuk be.
4. Összefoglalva az első fejezet második nagy fő részét: az Isten szava olyan különleges valóság, amellyel az Isten közölni akar valamit. Az ember felfogja ezt,

amennyiben szíve nyitott erre a szózatra. Mi keresztények azt valljuk, hogy az Isten szava a Logosz, vagyis Isten fia, Jézus. A muzulmánok nyilván ezt nem fogadják el. Ugyanakkor a Koránt Isten szavának tartják, amelynek küldetése az, hogy a korábbi tévedéseket helyrehozva Isten valódi, érvényes üzenetét hozza. A párbeszédben a mi számunkra az a lehetőség adódik, hogy nem elfelejtve a mi felfogásunkat Jézusról, aki Isten legszebb igéje, a Koránt elfogadjuk olyan műnek, amelyben Isten szava implicite megtalálható. Ez a kijelentés azzal támasztható alá, hogy az általunk is elfogadott Ószövetség gondolatain kívül az Újszövetségből is tartalmaz értelmezhető és elfogadható szavakat. A logosz értelmezése további utakat és lehetőségeket nyújt, mivel korántsem látható még a tökéletes megoldás e kérdésben.

5. A második részben tézisünk a következő: minden kor reménykedik az örök életben, mivel minden kor embere fél a haláltól. Mohamed nem tudta elhozni a haláltól való megszabadulás lehetőségét, de Jézus a mi értelmezésünk szerint megtette ezt. Ezért Jézus feltámadásának a további értelmezése e dolgozatban is és más munkákban is szükséges lesz.

Tézisünk az első fejezet utolsó részében az, hogy Mohamed, mint egyszerű földi halandó, nem azonos semmilyen magasabb rendű létezővel, Jézus egyetlen gondolata sem utalhatott rá, ugyanakkor azonban ott van jelentősége a Szentléleknek, hogy Ő, mint harmadik isteni személy, aki különleges mélységekben járta át Jézust, a második isteni személyt, erejét adja az isteni küldetéssel rendelkezőknek, és ebből – ahogy látjuk majd – Mohamedet sem szabad kifelejteni.

6. A második fejezetben látjuk Mohamed szerepét is e párbeszédben. Azt állítjuk, hogy nélküle nem lehet eredményes párbeszédet kezdeni, hiszen amit nekünk Jézus jelent, azt jelenti a muzulmán testvéreink számára Mohamed, még ha nem is pont ugyanolyan összefüggésben. Az ő személyét is történelmi, családi, közösségi összefüggésbe helyezzük, hogy ezáltal is lássuk, mit jelentett régen és mit jelent ma az ő alakja. Azt mondjuk, hogy a keresztényeknek legalább annyi ismeretet kell összegyűjteni Mohamedről, mint amennyit muzulmán embertársaink Jézusról

tudnak. Kölcsönös megismerés nélkül csak eszmékkel és nem konkrét helyzetekkel beszélgetünk. Itt állapíthatjuk meg, hogy a közösség vélekedése a korabeli időben nem egészen egyértelmű Mohamedről, hiszen pro és kontra fogalmazódnak meg vele kapcsolatban állítások. Éppen ezért mi a pozitív képet emeljük ki, hiszen az igazságból megragadható részek közül ezek visznek közelebb egymáshoz. Így Mohamed alakjából nem a harcos szellemet, hanem inkább az új vallás alapítójának személyét olvassuk ki.

Tézisünk tehát úgy fogalmazható meg az eddig elmondottak alapján, hogy csak egy tiszta, a mi számunkra objektív elemeket tartalmazó Mohamed-életrajz segíthet a párbeszédben. A régi korok, vissza-visszatérő, Mohamedet megbélyegző jelzőit elfelejtve, tisztelettel kell e nagy vallásalapítóhoz és főleg mai követőihez közeledni. Ez ad esélyt a továbblépésre.

A második fejezet második fő pontja a mohamedei, illetve koráni tanrendszer dialógust illető bemutatása. A Korán a mi véleményünk szerint annyiban Isten szava, amennyiben az valóban Istenhez vezet, de nem lehet semmiképpen sem a mi Bibliánkkal egy közös nevező alá venni. Ugyanakkor nem csupán emberi műnek tartjuk, hanem az „*istenitől átjárt emberi elme irodalmi mesterművének*” definiálhatjuk. A Korán egy szerkesztői munka eredménye. Ez látható azokból a példákban amelyet ismertetünk. A modern koráni exegézis elfogadása után lehet a dialógus útját járni.

7. A harmadik fejezetben a párbeszéd olyan lehetőségét mutatjuk be, amely véleményünk szerint azt a lehetőséget adja, amely által megtaláljuk a megértésnek új dimenzióit. Két szó, *dzsihád* és *béke*, ami megjelenik e fejezet első részében, majd a párbeszédben nagy szerepet betöltő *idő-tényezőről* beszélünk. A dzsihad fogalma alatt mi azt értjük, hogy szükséges a hitet megőrizni, megtartani, de nem elfogadható a vallás álcája alatt véres háborúkat kreálni. Jézus béke fogalma pedig egyértelműen a hit szelíd, de határozott megőrzésére utal a mi olvasatunkban. Az idő-tényező jelentőségét mi abban látjuk, hogy nekünk keresztényeknek meg kell tanulni egy újabb szemszögből szemlélni a másik vallását. A misztikusok sokat segítenek a vallások megerősödésében, ezt és a fejezet más részeit is bibliai szövegek elemzésével egészítjük ki. Tézisünk szerint tehát a dzsihad fogalmát

mindenképpen el kell vonatkoztatni az adott kor erőszakot követelő értelmezésétől, és mivel az egész világ érdeke a béke, ennek erejében kell dolgozni mindenkinek a jövőben. A dzsihád szó bemutatása és értelmezése a Korán és iszlám gondolkodók segítségével kötelező feladat. Jézus szerepe a mi megközelítésünk szerint különleges, mert arra tanít és ad példát születése, élete és halála által, hogy erőszakot félretéve, ellenségeinknek is megbocsájtva törekedjünk a békére.

Megfogalmazzuk, hogy az iszlám és keresztény párbeszéd nemcsak *vallási*, hanem *kultúrák közötti* és *politikai-gazdasági-jogi* párbeszédet is jelent. A szekularizáció ténye kedvez az iszlám megerősödésének. A párbeszéd során erre oda kell figyelni, és a mi elvallástalanodott világunkban megértetni, hogy nemcsak két vallás, hanem két életfelfogás is létezik, és ez lehet a párbeszédben a további segítségünk.

8. A dolgozat negyedik része a jövő útját tárja fel. A jövő a múlt által kezdődik. Vagyis megismerve a múlt hibáit, kölcsönös tévedéseket, arra kell koncentrálnunk a jelenben, ami tovább vezet bennünket a párbeszéd útján. Ennek egyik fontos állomása a sok szerző által támadás alatt vett monoteizmus olyan bemutatása, amely bennünket a hitetlen-szekularizált világban összeköt. A theosz kifejezés véleményünk szerint közös Isten-élményre utal, nem létezik két vagy több „egy isten”. A két vallás könyvei egyforma mértékkel való értelmezése nélkül nem lehet párbeszéd, ezért a vissza az Evangéliumhoz és a vissza a Koránhoz elvet együtt kell alkalmazni. Nem elfogadható számunkra a „könyv vallásai” kifejezés elvetése, ugyanis a mi vallásaink éppen abban a közös dimenzióban mozognak, ahol nemcsak Mohamed vagy éppen Szent Ágoston, hanem a mai hívő is megkapja a felszólítást: olvass, recitálj. A két Szent Könyv helyesebb megismerése, a vallások értékének XXI. századi felfedezése és a társadalmi és egyetemes problémák közös kezelése, mind-mind a párbeszéd területe lehet a jövőben is.

9. A dolgozat befejezése előtt kitekintést teszünk a gyakorlat által már elkészített utakra. Itt elsősorban külföldi, létező európai példákat láthatunk, ahol a közös beszélgetés, ünneplés, együtt imádkozás alapfeltétele a párbeszéd

megvalósulásának. Kiemelt szerepe van a *Nostra Aetate* zsinati dokumentumnak, mivel ez volt a legkomolyabb szikrája a párbeszédnek. Felsoroljuk azokat az eredményeket, amelyek Európában fontos lépések voltak a dialógus során, és ezeket elemezzük is a továbblépés szempontjából.

10. Javaslatunk, hogy a továbbiakban a magyar katolikus egyház is keresse annak intézményes lehetőségét elsősorban Budapesten, hogy miként is lehetne az erősödő iszlám közösség és hívő keresztények közötti megértést elősegíteni. Ma még nem látszik ennek szükségessége, de egyre inkább szükséges a *megelőző párbeszéd* alapján megérteni és el- és befogadni a másikat.